

**DUDEKOVÁ, GABRIELA A KOL.:
NA CESTE K MODERNEJ ŽENĚ. KAPITOLY Z DEJÍN
RODOVÝCH VZŤAHOV NA SLOVENSKU.
VEDA, BRATISLAVA 2011.**

Jana Burešová

Představovaná kniha vznikla jako závěrečný výstup z projektů Historického ústavu Slovenské akademie věd Centrum excelentnosti výzkumu klíčových otázek moderních slovenských dějin a grantové agentury VEGA Možnosti profesní a společenské realizace žen v moderních dějinách. Publikace je prvním výrazným ucelnějším příspěvkem k problematice gender history ve slovenské historiografii.¹ Vyšla po prezentaci řady dílčích studií v časopisech a sbornících, připomeňme i monotematické číslo časopisu ČAS – Člověk a společnost v roce 2006.

Vztahy mezi pohlavími a jejich vývoj jsou velmi často spojovány s různými stereotypními představami, většinou v souvislosti s vlastními zkušenostmi. Pro vědecký výzkum je úkolem zjistit, nakolik stereotypy odpovídaly realitě. Je třeba zkoumat, které rozhodující faktory a podmínky určovaly ty skutečné vztahy mezi muži a ženami. Otázky, jak byly definovány v různých obdobích a v různých kulturních a sociálních prostředích role a vztahy mezi muži a ženami, pronikají všemi historickými tématy, většinou ovšem nepřímo. I přes tuto všudypřítomnost genderových aspektů vyvstal opodstatněný důvod, aby se v průběhu poslední třetiny 20. století z obecné historiografie postupně vyčlenila samostatná disciplína gender history. Nejprve byla součástí sociálních dějin, dějin každodennosti, až po konstituování samostatného výzkumného oboru se svými akademickými pracovišti, metodami i univerzitními studijními programy, a to i přesto, že pro výzkum genderových otázek je velmi užitečná interdisciplinarita (na kterou i řešitelé projektu, jehož výsledkem je prezentovaná kniha, dbali, a která se osvědčila).

V České republice se pomalu a postupně začal rozvíjet genderový vědecký výzkum v průběhu devadesátých let 20. století.² Kromě samostatných

¹ Prvotní výzkumy genderové problematiky začaly na půdě Historického ústavu SAV v Bratislavě pod vedením PhDr. Tünde Lengyelové, CSc. v polovině devadesátých let 20. století. Výsledkem byla kniha LENGYELOVÁ, T. (ed.): *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava 2004.

² Např. na 8. sjezdu českých historiků v roce 1999 v Hradci Králové zasedala samostatná dílčí sekce k genderové problematice, na dalších podobných profesních setkáních už ale vytvořena nebyla.

dílčích výzkumů na některých pracovištích Akademie věd ČR a univerzit³ připomeňme první široce pojatý genderový projekt napříč časem, řešený spoluprací několika pracovišť v České republice v rámci grantu GA ČR Žena v českých dějinách od středověku do poloviny 20. století, probíhající v letech 2006–2008.⁴

První témata v rámci gender history byla ovšem prioritně zaměřena na women's history (v USA a zemích západní Evropy se i tato specializace stala samostatnou disciplínou i s odbornými časopisy). Další posun v přístupu k genderovým tématům přinesly první sondy směřované cíleně do maskulinní sféry v rámci vědeckovýzkumného projektu GA ČR Konstrukce mužské identity v ego-dokumentech od 16. do 20. století, probíhající v letech 2009–2011.⁵

Slovenská kniha *Na cestě k moderní ženě*, v úctyhodném rozsahu 773 stran, je pojatá v pěti kapitolách (s úvodem a závěrem hlavní řešitelky projektu PhDr. Gabriely Dudekové, Ph.D.). Je opatřena anglickým resumé, seznamem zkratk, seznamem pramenů a literatury, stručnými profesními charakteristikami třiceti spoluautorů (Katarína Beňová, Erika Brtáňová, Gabriela Dudeková, Anna Falisová, Zuzana Francová, Roman Holec, Karol Hollý, Dana Hučková, Daniel Hupko, Tomáš Janura, Luboš Kačírek, Daniela Kodajová, Ingrid Kušniráková, Jana Lengová, Tünde Lengyelová, Igor Machajdík, Peter Macho, Elena Mannová, Blanka Mongu, Mária Orišková, Milan Podrimavský, Matej Šemšej, Ingrid Štibraná, Pavol Tišliar, Natália Veselská, Ivan Vodochodský, Monika Vrzgulová, Katarína Zavacká, Marína Zavacká, Magdaléna M. Zubercová), na konci knihy je jmenný rejstřík (ovšem neobsahuje všechna jména vyskytující se v knize, najdeme i nepřesný odkaz na stránku). Text

³ Počátky se datují do první poloviny devadesátých let 20. století na Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK v Praze pod vedením doc. Dr. Renaty Wohlgenuthové. Pak následoval výraznější rozvoj kolem roku 2000 na Univerzitě Pardubice spojený se jménem prof. PhDr. Mileny Lenderové, CSC.

⁴ Hlavní řešitelka prof. PhDr. Milena Lenderová, CSC., Univerzita Pardubice, spoluřešitelky PhDr. Božena Kopiczková, CSC., Historický ústav AV ČR Praha, prof. PhDr. Jana Burešová, CSC., Univerzita Palackého v Olomouci. Závěrečným výstupem z projektu se stala kniha LENDEROVÁ, M. – KOPICZKOVÁ, B. – BUREŠOVÁ, J. – MAUR, E.: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha 2009.

⁵ Hlavní řešitelkou byla doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D., Univerzita Palackého v Olomouci, ve spolupráci s kolegy na Katedře historie FF UP v Olomouci (doc. Mgr. Radmila Pavlíčková, Ph.D., Mgr. Jitka Mašátová, Mgr. Pavla Slavičková, Ph.D., Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.). Knižním výstupem z projektu je kniha ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, R. – PAVLÍČKOVÁ, R. – KOHOUTOVÁ, J. – HUTEČKA, J.: *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*. Praha 2012.

je doplněn obrazovými, především fotografickými, v jednotlivých případech i grafickými a statistickými přílohami.

Ve většině zemí se pro výzkum vztahů mezi pohlavími užívá termín anglosaského původu *gender history* (šířeji *gender study*), ve slovenském prostředí se odborníci rozhodli pro formulaci v překladu jako *rodové vztahy*.

Na publikaci je vidět, že autoři usilovali o ucelené a jistým způsobem uzavřené podání svých výzkumných výstupů z projektu. Dokládají to volbou hlavních tematických kapitol knihy (*Ideální obraz: Normy mužskosti a ženskosti v historickom vývoji; Cesty emancipácie: od „domáceho krbu“ k politike; Reálny obraz: Sociálne postavenie žien a rodové rozdiely; Ženské povolania. Možnosti a bariéry uplatnenia žien: konkrétne osudy*). Ovšem (i když logicky, v případě počátečního široce zaměřeného výzkumu *genderové* tematiky v dějinách s interdisciplinárním záběrem) v dílčích podkapitolách jde někdy jen o výběrové či ilustrační, místy velmi úzké problémy (normy mužskosti a ženskosti v tradičnej spoločnosti, rodové stereotypy v novoveku, výchova a vzdelávanie aristokrátiiek, reflexie ženskej roly v umení 18. a 19. storočia, ženský svet v staršej slovenskej literatúre, literárny obraz ženy, ženy na plátne prvej polovice 19. storočia, predstavy o rodovom usporiadaní modernej spoločnosti, diskurs o poslaní vzdelaných žien, model modernej ženy, patriarchát na socialistický spôsob, odborné vzdelávanie ako predpoklad a prostriedok emancipácie, verejná sféra a ženské hnutie, mužské a ženské svety v spolkách, ženy v športe – od diskriminácie k suverénite, Živena – spolok slovenských žien, konzervatívne feministky?, od dobročinnosti k politike, emancipácia žien optikou slovenských politikov, teória v praxi: participácia žien v politike, premeny právneho postavenia žien, sociálny status šľachtickej, „zemianka-gazdiná“ v Uhorsku 18. storočia, aristokratky na prelome vekov, populačný vývoj a zamestnanosť z rodovej perspektívy, pod tlakom politických režimov v 20. storočí, univerzitné študentky počas prvej Slovenskej republiky, „nová žena“ so starou prachovkou, holokaust v životných príbehoch žien, ženy a profesie v reálnom socializme, predmoderná spoločnosť a „ženský svet práce“, „ženské profesie“ v ranom novoveku – typológia a príklady, život v reholnej komunite, „tradičné“ ženské profesie, ženy v zdravotníctve a sociálnej starostlivosti, žena v službe, krajčírky, „moderné“ profesie, povolanie učiteľka, ženy v tieni mužov: spisovateľky, redaktorky a prekladateľky, právničky v Československej republike, medzi profesiou a záľubou: hudobníčky na Slovensku 1860–1918, ženy za maliarskym stojanom, ženy s dlátom v ruke – sochárky a dejiny umenia, lekárky, Mária Bellová – prvá „slovenská lekárka“, prvá docentka medicíny Božena Štúrová-Kuklová, prvá slovenská farárka Darina Bancíková, „národná tetka“ Pavla

Chabré-Kokešová, „život zasvětený práci pro národ: Marína Paulíny). Časově je kniha zaměřená především na 19. a 20. století s některými východisky raně novověkými. Zkoumaná témata jsou propojena ve třech významně stanovených liniích: 1. definice mužské a ženské identity v soudobých normách a hodnotových systémech, čili jaké byly ideální představy o roli ženy a muže ve společnosti, 2. vliv genderové identity na reálné sociální postavení žen a mužů, 3. reakce a strategie jednotlivců na podmínky dané jejich genderovou příslušností, čili hledání vlastní cesty v konkrétních životních situacích.

V případě představované knihy jde bezpochyby o nový výrazný tematický vklad do slovenské historiografie. Jedná se o dílo vpravdě průkopnické.

Prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc